

KÍNAI NÖVÉNYEK A MAGYARORSZÁGI KERTKULTÚRÁBAN

CHINESE PLANTS IN THE HUNGARIAN GARDEN CULTURE

SZERZŐ:
GERZSON LÁSZLÓ

LEKTOR:
TÓTH IMRE

HAZAI szabadföldi dísznövényeink (fák, cserjék, egynyári és évelő virágok) több mint fele, a beltéri növények (cserepes és vágott virágok) legnagyobb része a magyar flórában nem található, exóta növény. A szabadtéri növényalkalmazásban lényeges, hogy a kiültetett növények jól érezzék magukat a környezetükben, ezért a kiválasztás egyik fontos szempontja, hogy az adott növények környezeti igényüknek, de legalább tűrőképességüknek megfelelő körülmények közé kerüljenek, ami elsősorban attól függ, hogy

milyen volt a növények eredeti termőhelyének klímája és egyéb környezeti tényezői, azaz milyen termőhelyi feltételek közt szelektálódtak. Ennek megfelelően a Közép- és Kelet-Ázsia, valamint Észak-Amerika mérsékelt övi területeiről származó dísznövények nagyon fontos szerepet játszanak Európa, és így Magyarország kultúrflórájában.

Kína növényvilága rendkívül sokszínű, fajgazdag. Ennek egyik oka, hogy az ország domborzata igen változatos. Megtalálhatók a 4000 méter körüli és az annál magasabb régiók (pl. Tibet) a jel-

legzetes magashegységi vegetációval, a 2000 m körüli felföldek erdősegekkel, és a tengerszínhez közeli alföldek is. Sajátossága még Kínának, hogy a magas hegyek gyakran igen meredek lejtőkkel mély völgyeket zárnak magukba és ez a domborzati formáció sűrűn ismétlődik. Ezzel néhány kilométeren belül megtalálható akár az alacsony régiók trópusi - szubtrópusi klímája és a havasi - alhavasi zóna hűvös éghajlata, ami a növénytakaró rendkívüli változatosságát eredményezi, a fajok kereszteződésének, új fajok kialakulásának lehetőségéből adódóan.

1. kép: Meleg fekvésű kertekben nyáron feltűnő, tartós virágdísz ad az Albizia julibrissin (kínai selyemakác)

A fajgazdagság másik jelentős tényezője, hogy Kína területét – eddig tisztázatlan okok miatt – a mintegy hat-százézer éve beköszöntött jégkorszak elkerülte, így számos olyan faj, amely a föld más régióiban szintén megtalálható volt, de a lehülés következtében kipusztult, itt megmaradt. Ezek a növények egykori areájuk területén újra ültetve nagyon jól érzik magukat. Jó példa erre a közismert páfrányfenyő (*Ginkgo biloba*), melynek egykori magyarországi előfordulását a hazánk és Európa más területein talált fossziliák igazolják.

Kína növényvilágának gazdagságát a nyugati világ képviselői közül elsőként a misszionáriusok és orvosok ismerték meg a XVIII-XIX. században. Számos faj magját küldték Európába, az első fajok közül a legismertebbek: *Sophora japonica*, *Koelreuteria paniculata*, *Ailanthus altissima*. Legismertebb a francia misszionárius, Armand David (1826 – 1900) volt, akiről, munkássága elismeréséül, később több Kínából származó növényt is elneveztek (*Buddleja davidii*, *Davidia involucrata*, *Pinus armandii*). Az akkori jelentősebb

faiskolák, felismerve az új növények kiváló tulajdonságait és az újdonságukban rejlő óriási üzleti lehetőséget, jól előkészített, célirányos növénygyűjtő expedíciókat szerveztek Kína több területére. A gyűjtőutak a várt eredményt hozták, és számos, az európai kertkultúrába azonnal beilleszthető növényvel óriási anyagi haszonra tettek szert, és ezzel hosszú időre megalapozták saját ismertségüket és nagyságukat, de egyúttal jelentős szerepük is volt a kínai növények nyugati elterjedésében. ▶

Ha végiggondoljuk, hogy melyek a szabadtéri növényalkalmazásban leggyakrabban felhasznált kínai eredetű növények, könnyen beláthatjuk, hogy nélkülük kertjeink, parkjaink és más zöldterületeink napjainkban már elképzelhetetlenek lennének.

ISMERTEBB KÍNAI GÉNCENTRUMÚ DÍSZNÖVÉNYEK

Fenyők: *Ginkgo biloba* (kínai páfrányfenyő), *Juniperus chinensis* (kínai boróka),

Metasequoia glyptostroboides (kínai matutfenyő), *Pinus wallichiana* (himalájai selyemfenyő), *Pinus armandii* (kínai selyemfenyő), *Thuja orientalis* (életfa).

Lombos fák: *Ailanthus altissima* (mirigyos bálványfa), *Albizia julibrissin* (kínai selyemakác), *Broussonetia papyrifera* (kínai papíreperfa), *Catalpa ovata* (sárga szivarfa), *Koelreuteria paniculata* (bugás csörgőfa), *Magnolia liliiflora* (kínai liliomfa), *Malus floribunda* (dúsvirágú díszalma), *Malus spectabilis* (aranyalma), *Morus alba* (fehér eperfa), *Paulownia tomentosa* (nagylevelű császárfafa),

Populus simonii (kínai nyár), *Prunus cerasifera* (mirabolán), *Pyrus betulifolia* (nyírlevelű körte), *Salix babylonica* (babiloni szomorúfüz), *Sophora japonica* (közönséges japánakác). A *Prunus persica* (őszibarack) és a *Prunus armeniaca* (kajszi), bár virágzáskor nagyon látványos díszei lehetnek a kerteknek, de elsősorban mint gyümölcs-termő haszonnövények jelentősek.

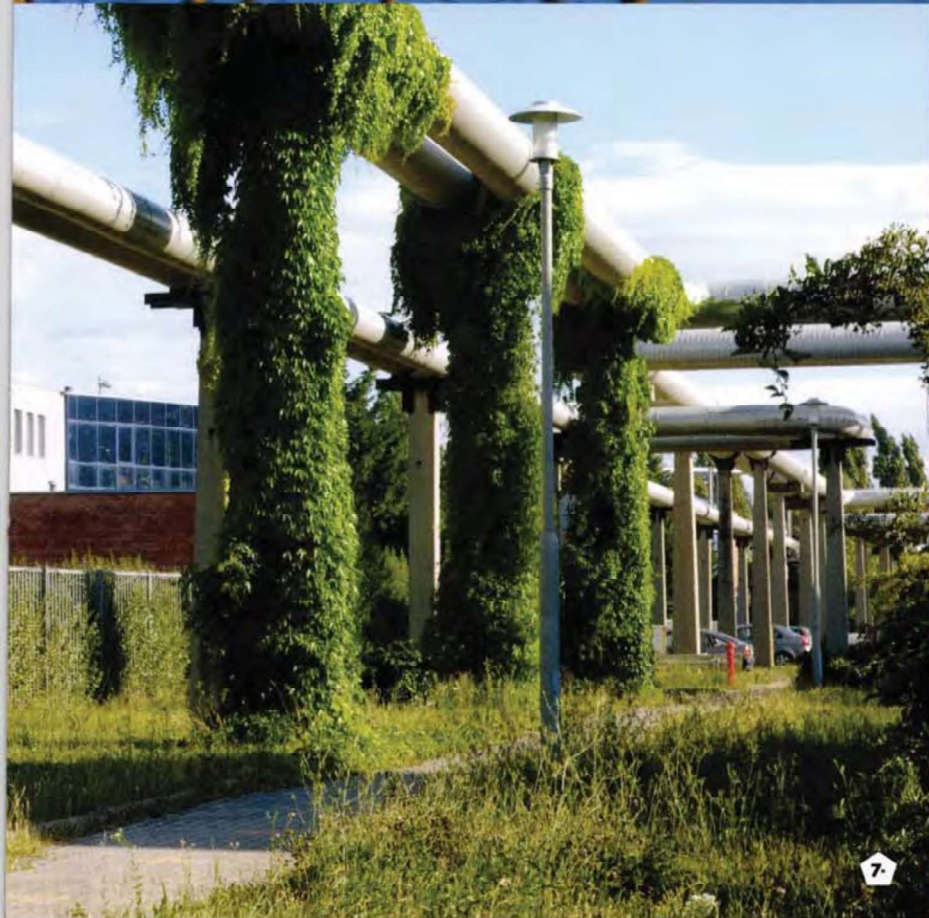
Cserjék: *Berberis julianae* (Julián-borbolya), *Berberis verruculosa* (bibircses borbolya), *Buddleja davidii* (közönséges nyáriorgona), *Caryopteris incana*

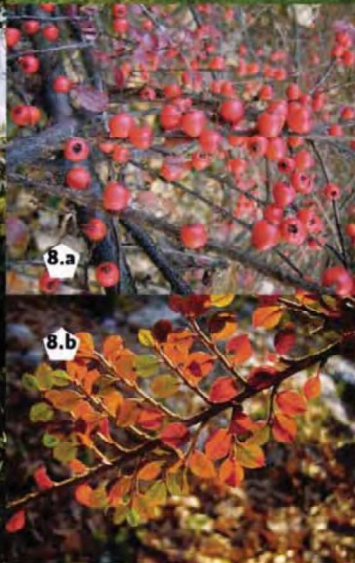
4.

5.

7.

8.a

8.b

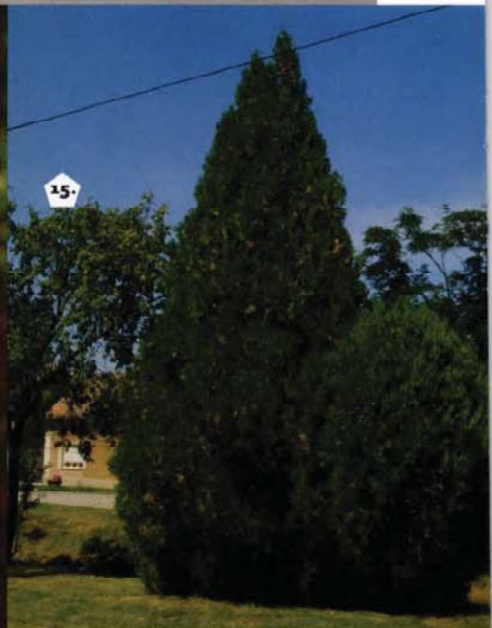
9.

2. Jellegzetes dél-kínai Táj égbenyülő hegyeken sziklavegetációval és szélesen hömpölygő folyókat követő szubtrópusi erdőkkel / Typical landscape from South China: high mountains with rocky vegetations and wide river with subtropical forests
3. 15-20 cm hosszú tűleveleivel, nagy tobozaival dekoratív parkfa a gyorsan növé PINUS WALLICHIANA (himalájai selyemfenyő) / PINUS WALLICHIANA is a very spectacular tree in the parks

with long pine-needles and big strobiles
4. Enyhe téli napokon, gyakran már januártól virágzik a CHIMONANTHUS PRAEOX (illatos tündérfa) / In mild winter CHIMONANTHUS PRAEOX flowers even in January
5. Június-júliusban virágzik a szabályos gömb koronájú KOELREUTERIA PANICULATA (csörgőfa) / The globe-shaped KOELREUTERIA PANICULATA is flowering during the middle of the summer
6. Legszebb virágos cserjéink egyike a Kínában kultikus növény a PAEONIA

SUFFRUTICOSA (cserjés pünkösdirózsa) / One of the most beautiful flowering shrub in our gardens is PAEONIA SUFFRUTICOSA which in China has a cult
7. Nemcsak falakra, oszlopokra is felkapaszkodik a PARTHENOCESSUS TRICUSPIDATA (japán vadszőlő) / PARTHENOCESSUS TRICUSPIDATA climbing not only to walls but to pillars too.
8.a és 8.b A Cotoneaster horizontalis (terülő madárbirs) vörösödő lombjával és sokáig megmaradó piros termésével az őszi kert

fontos dísz / COTONEASTER HORIZONTALIS with its red leaves and long lasting red fruits is a very important decoration in the autumn gardens
9. A MAGNOLIA LILIFLORA nagy és szép formájú virágaival a legszebb liliumfák egyike / MAGNOLIA LILIFLORA with its large and nice-shaped flowers is one of the nicest Magnolia species

(kínai kékszakkal), *Chaenomeles speciosa* (skarlátvörös japánbirs), *Chimonanthus praecox* (illatos tündérfa), *Clematis montana* (hegyi iszalag), *Cotoneaster horizontalis* (terülő madárbirs), *Deutzia scabra* (érdeslevelű gyöngyvirágcsereje), *Euonymus fortunei* (kúszó kecskerágó), *Exochorda racemosa* (fürtös gyöngy-csereje), *Forsythia suspensa* (közönséges aranycsereje), *Hibiscus syriacus* (mályvacsereje), *Hydrangea macrophylla* (kerti hortenzia), *Jasminum nudiflorum* (téli jázmin), *Kerria japonica* (boglárcsereje), *Kolkwitzia amabilis* (kínai

viráglonc), *Lonicera fragrantissima* (illatos lonc), *Lonicera pileata* (törpe lonc), *Mahonia bealei* (törzses mahónia), *Paeonia suffruticosa* (fás bazsarózsa-csereje), *Parthenocissus tricuspidata* (repkényszőlő), *Prunus triloba* (rózsamandula), *Rhododendron* spp. (havasszépe fajok), *Rosa rugosa* (ráncoslevelű róza), *Spiraea cantoniensis* (kantoni gyöngyvessző), *Syringa meyeri* (törpe orgona), *Viburnum* (hangita) fajok, *Weigela florida* (üsztrűs rózsalonc), *Wisteria sinensis* (kínai lilaakác), és az Európában már kétszáz éve ismert, az utóbbi

évtizedekben már nálunk is egyre inkább terjedő télálló bambuszok.

Évelők: *Anemone hupehensis* (kínai szel-lőrózsa), *Ceratostigma plumbaginoides* (kékgyökér), *Chrysanthemum indicum* (kerti krizantém), *Dicentra spectabilis* (nagy szívvirág), *Hemerocallis fulva* (vöröslő sásliliom), a *Hosta* (árnyliliom) nemzetség több faja, *Lilium regale* (királyliliom), *Lilium tigrinum* (tigrisliliom), *Macleaya cordata* (mákkőrő), *Miscanthus sinensis* (kínai nád), *Paeonia lactiflora* (illatos bazsarózsa), *Platycodon grandiflorus* (hírharang),

11.

12.

16.

17.

19.

18.

10. A Nagy Fal körüli erdők őszi lombszínükkel a visegrádi táj hangulatát idézik / The forests in autumn colours around the Great Wall similar to the hills around Visegrád
11. Világszerte közkedvelt nyáron virágzó évelő a *HEMEROCALLIS FULVA* (sásliliom) / *HEMEROCALLIS FULVA* is a very popular summer-flowering perennial around the world
12. A *MISCANTHUS* (kinai nád) számos faja és fajtája karakteres dísz a kertjeinknek – parkjainknak. A képen a

MISCANTHUS SINENSIS 'GRACILLIMUS' látható / The different species and sorts of *MISCANTHUS* are very characteristic elements of our gardens and parks.
13. Az árnyas helyeket kedvelő, tavasszal virágzó *DICENTRA SPECTABILIS* (szívvirág) különleges virágformájával régóta kedvelt évelő dísznövénye kertjeinknek / *DICENTRA SPECTABILIS* with its extraordinary shape flowers is a popular perennial of Hungarian gardens for a long time
14. A *LONICERA*

FRAGRANTISSIMA (illatos lonc) sárgásfehér, illatos virágaival a kora tavaszi kert fontos dísz / *LONICERA FRAGRANTISSIMA* with its white-yellow fragrant flowers is important element of the early spring gardens
15. A magról is könnyen szaporítható, alagzadag, szárazságtűrő *THUJA ORIENTALIS* (keleti tuja vagy életfa) szinte a magyar táj részévé vált / Easy to propagate by seed *THUJA ORIENTALIS* which has different forms, xerofil. It is a part of Hungarian landscape already

16. A *MORUS ALBA-L* (fehér eperfa) bár a selyemhernyók táplálékának ültették, szép formája és lombja miatt gyakran ültetett dísznövény / *MORUS ALBA* originally was planted as the food of silkworms but because of its nice form and leaves it is often planted
17. Falfelületek befüttetésére leggyakrabban felhasznált növény, a tapadókorongokkal kapaszkodó *PARTHENOCISSUS TRICUSPIDATA* (repkény-szőlő) / Most popular plant

to cover the walls is *PARTHENOCISSUS TRICUSPIDATA* which has a prostratum to climbing
18. Kihaltnak hitték, de a XX. században Kína erdeiben megtalálták a lombhullató *METASEQUOIA GUYTONOSTROBOIDES* (kinai mammutfenyő) / Had been regarded as extinct before but has been found in the 20th century the deciduous *METASEQUOIA GUYTONOSTROBOIDES*
19. Különleges termésével egzotikus megjelenésű parkfa a *BRUSSONETIA PAPIRIFERA* (kinai papíreper), mely hazájában

egykor a papírgyártás alapanyagát szolgáltatotta / *BRUSSONETIA PAPIRIFERA* with extraordinary fruits has an exotic effect in our parks. In China this tree had given the basic material of paper manufacture

A large, leafy tree with a thick trunk and dense canopy of green leaves stands in a courtyard between two multi-story buildings. The buildings have balconies with metal railings. The sky is visible through the branches of the tree.

24. kép: A szűk belső udvarokban is megél az igénytelen és gyors növekedésű *Ailanthus altissima* (mirigyes bálványfa)

Sedum floriferum (dúsvirágú varjúháj),
Sedum spectabile (pompás varjúháj).

Egynyáriak: *Callistephus chinensis* (őszi-rózsa), *Dianthus chinensis* (kínai szegfű),
Impatiens balsamina (kerti nebáncsvirág),
Ocimum basilicum (bazsalikom).

Melegigényes fák, cserjék: *Camellia sinensis* (kínai teacerje), *Citrus limon* (citromfa),
Eriobotrya japonica (japánaspolya),
Nandina domestica (égibambusz),
Pittosporum tobira (kínai enyvesmag),
Trachycarpus fortunei (himalájai kenderpálma).

Ez a felsorolás is jól érzékelteti kínai eredetű dísznövényeink változatosságát, sokféleségét és nélkülözhetetlenségét a hazai táj- és kertépítészetben. Az egyes fajok jelentősége persze időről-időre változhat a változó klíma, divat és növényalkalmazási megoldások hatására. Napjainkban már nehezen képzelhető el Armand Davidhoz és kortársaihoz hasonló jelentőségű növényfelfedező, de az ő gyűjtőmunkájukra épülő, tudományosan megalapozott nemesítőmunkával előállított új fajtákkal, a „kínai” növények napjainkban is igen jelentős

kínálata ma is folyamatosan tovább dagadódik. Mindezekon túl, Kína hatalmas, mindmáig csak részben feltárt területeiről még sok érdekes növényvel gazdagodhat a világ kultúrflórája. ©

SUMMARY

CHINESE PLANTS IN THE HUNGARIAN GARDEN CULTURE

Most of the plants of Hungarian horticulture are exotas which feel good in our climate. That is why many plants from temperate zone of China and North America play an important part in the structure of Hungarian and European ornamentals.

The flora of China is very diversified with many species. The reason is: the relief of the country is varied. There are high mountains over 4.000 meters with alpine vegetation, highlands with forests and lowlands near the see level. Especially in China these different places are very close to each other, so many kind of plants are in a relatively small area.

The other reason of the richness of the flora: the last glacial period had not reached China. That is why many sort of plants which died out in other parts of the Earth we can found there (*Ginkgo biloba*).

The richness of this flora was known by the missionaries and medics first. They sent the first seeds from there. The most known person of them was a Frenchman Armand David (1826 - 1901). Later some bigger nurseries sent expeditions in China to collect new pants. With this work they based they own future success and had an important role about spreading the Chinese plants around the world.

As we look around in our green places, we can realize that nowadays the Hungarian landscape architecture is impossible without using Chinese plants. ©

IRODALOM/LITERATURE

1. Graf, A. B. (1992): *Tropica. Colr Cyclopedia of Exotic Plants and Trees*. Roehrs Company, East Ruthrford, N. J. USA.
2. Griffiths, M. (1997): *Index of gardenplants*. The MacMillan Press Ltd., London.
3. Johnson, H. (1987): *Bäume*. Manfred Pawlak Verlag, Herrsching
4. Kósa G. – Varga E. (1986): *Kína kerti virágai*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
5. Krüssmann, G. (1985): *Manual of Cultivated Conifers*. Timber Press, Portland, Or., USA.
6. Krüssmann, G. (1989): *Manual of Cultivated Broad-leaved Trees and Shrubs*. Timber Press, Portland, Or., USA.